

Cornelja Bichers

En livsskæbne fra Vestervig

Af H. A. RIIS-OLESEN

NÅR TALEN falder på Vestervig Kloster i gamle dage, nævnes Peder Nielsen Mollerup som den brutale herremand. (Hist. årbog for Thisted amt 1911, s. 69-72.) Endvidere har man altid omtalt Mollerup som den, der med list havde franarret enken efter Joachim Irgens, Cornelia Bichers, Vestervig gods. Man har endog fortalt, at Mollerup ved afrejsen til København bad hende underskrive nogle papirer, og imellem dem var afståelsesdokumentet. Men så let gik det nu ikke. Det primære i denne artikel er at belyse den hårde skæbne, der ramte Cornelia Bichers og de nærmere omstændigheder ved overdragelsen af Vestervig Kloster til Peder Nielsen.

Efter at Peder Nielsen var blevet forvalter på godset i 1690, opdagede han ret hurtigt - eller også vidste han det forinden - at fru Cornelia Bichers var dybt forgældet. Dette fik ham måske til at sætte sig det mål: at eje Vestervig, og han nåede det inden århundredets udgang. Men virkeligheden er den, at Cornelia Bichers måtte afhænde godset til Peder Nielsen Mollerup, fordi han faktisk kom til at eje det stykke for stykke. Han måtte gang på gang træde hjælpende til med lån, og han har måske frydet sig over udviklingen. Men i den sag, vi nu skal beskæftige os med, findes der ikke et aktstykke, hvor Mollerup er ufin overfor Cornelia Bichers. Det er almindelig retspraksis, der benyttes, men den kunne vel også være hård nok.

Cornelia Bichers, der havde gennemgået så meget, satte sine forhåbninger til at den sidste søn, Gerhard Irgens, kunne overtage godset og forpligtelserne, men efter lang tids svagelighed døde han den 3. decbr. 1698, og hermed væltede ulykkerne ned over hende.

Hun boede ofte - efter 1696 hele tiden i København og havde indlogeret sig hos Engelbrecht Vesken i Købmagergade. Den fornemme gård, som hun og hendes mand havde på Christianshavn, måtte sælges, for at hun og hendes søn kunne have noget at leve af. I Vestervig var der kun gæld, idet Cornelia Bichers måtte gå den ydmygende gang til Peder Nielsen for at låne penge - ialt 1480 rdl. Gældsbeviset nævner, at det beløb, som Mollerup har forstrakt dem med, blandt andet er midler fra børnegods, han og medinteresserede under formynderskab haver. Gerrit Irgens lover og tilpligter sig redeligen at betale ermeldte Peder Nielsen eller dennes arvinger det fornødne beløb med opsigelsesret hvert fjerdingår fra Peder Niensens side. For at give sikkerhed, pantsatte Gerhard Irgens det fri jordegods i Helligsø, Ydby, Dover, Refs, Gettrup, Lyngs, Vestervig, Hassing, Snedsted, Tilsted, Sjørring, Hundborg, Jannerup, Hillerslev og Sennels. Mange af ejendommene er enten øde eller ringe efter hartkornet at dømme. Gerhard Irgens forsikrer på sin adelige ære, gode tro og love, at de ikke før er pantsat. Ligeledes står der en særdeles interessant bemærkning: førmeldte gods skal gøre hovningsægt og arbejde til Vestervig, så længe ermeldte Peder Nielsen gården i forpagtning haver". Dette viser med al tydelighed, at gården endnu er i Cornelia Bichers og sønnens besiddelse.

Underskriften er ejendommelig, hvorfor jeg tillader at gengive den i sin fulde ordlyd:

Hafniae datum d. 22/ sept. 1697

G. Irgens van Westervig (L. S.) tot getrygen schyf dix mer onder Cornelia Bichers.

Til vitterlighed: Engelert Vesken (L. S.)

Zur Bezeugung: Jodocus Heinrich Mund (L. S.)

Oversættelsen vil lyde: *narret død - skriv derfor under.*

Hvad kan det nu betyde? Hvem er den skyldige? Skal det forstås sådan, at hvis Peder Nielsen vil påstå, at Gerhard Irgens er død, skal moderens underskrift være den gældende? Eller er det et eller andet trick, der skal anvendes i retsmaskineriet? Et er i hvert fald givet, det viser den store spænding, der er imellem de to familiegupper.

Man aner den kolde vind bag ved regnskabsopgørelsen d. 5. okt. 1699 på herredstinget:

Peder Nielsen på Vestervig fremlagde trede indførseler over fru Cornelia Bichers forrige tilhørende gods - den første dateret 8. sept. 1696, den anden 30. novbr. 1698 og den tredje d. 30. juni 1699. Hermed bevises hendes velbyrdigheds gods og ejendom her i herrederne med videre en del til Peder Nielsen og en del til andre kreditorers betaling forhen er udlagt og ej til Peder Nielsen havende øvrige fordring på 5725 rigsd. nær haver kunnet tilstrække. Og mente han, at samme indførsler står ved deres fulde magt".

Men ulykken bankede på to døre mere. En købmand i Hamborg, Gebhart Lübken, havde i 1672 forstrakt Joachim Irgens med penge - måske til det kostbare byggeri ved Vestervig Kloster, som skal være opført i Charlottenborgstil og hørte til de prægtigste i landet. Men dyrt og flot skulle det være. Således elskede de begge at arrangere kostbare fester, hvilket vi har et slående eksempel på, da Christian den Femte besøgte ægteparret på deres hollandske landsted. Det var med en pragt, som end ikke kongen havde oplevet mage til. Vi kan derfor tænke os til den skønne bygning, der forskønnede landskabet i Vestervig, og det er ganske givet, at den har dannet rammen om adskillige celebre selskaber. Men derom ved vi for lidt. Trist at den stolte bygning allerede i 1703 skulle gå op i luer og derved kun fik 30 års levetid. Det kan måske lyde noget mærkeligt, at Joachim Irgens, som ejede Vestervig Kloster med stort tilliggende bøndergods, Gjorslev gods på Sjælland, Rørås kobberværk i Norge samt et helt nordnorsk herred, kunne komme i pengeforlegenhed. Men der skulle egentlig mange likvide midler til, idet han skulle udbetale løn til en kolossal mængde mennesker. Sådan lånte han mange gange, og det er jo klart, at den trafik kun går til en tid.

Joachim Irgens blev "for sine store fortjenester mod sit fædreland" adlet af Chr. d. 5. i 1674, men allerede året efter, den 29. aug. 1675, døde han - 64 år gammel. Endnu i

nogle år forblev fru Cornelia på ”tinden”, idet hun i 1679 skænkede en meget kostbar lysekroner til Vestervig kirke, men fra 1682 strømmede gældsfordringerne ind. Der var nedsat en hurtigt arbejdende kommission, som skulle gennemgå alle kongelige lån og de deraf følgende fordringer i form af jordbesiddelser. Joachim Irgens var en af dem der udlånte penge til kongen, og da man ikke kunne betale ham, tilbød kongen ham Vestervig Kloster, senere også Gjorslev gods og kobberminen i Rørås. Ved undersøgelsen fandt man ud af ”visse urigtigheder og uanstændige krav”, som skulle tilbagebetales med renter, ialt 189.000 rigsd. Vi kan jo tænke, at fru Cornelia var skrækslagen, men kommissionens dom var endelig og inappellabel. Hun måtte pantsætte kobberværket og Gjorslev gods. Og da tiderne blev dårligere, kunne hun ikke klare det uden en forvalters hjælp. Derved kom Peder Nielsen til Vestervig.

Gældsbeviserne var blevet præsenteret flere gange i 1678, 1688 og i 1698, antagelig 10 års perioder, og da der hverken er afdraget eller betalt renter i den forløbne tid, var gælden, der oprindeligt var 6977 lybsk, vokset til 13.664 lybsk. Den anden dør, der bankedes på, var familiens. Også den krævede sine penge tilbagebetalt, idet Cornelias’ morfader, Amt Tengnagel, i 1662 havde forstrakt Joachim Irgens med et større beløb - 5000 carolij gylden. Foruden dette beløb kræver familien Michel Abbested en obligation på 1140 rigsd. udbetalt i løbet af 14 dage. Alt dette blev præsenteret for hende d. 10. decbr. 1698 i hendes logemente ”på Kiøbmagergaden i Hafniæ”. Det var en uge efter sønnen, Gerhards død. Det må have tyngt den aldrende kvinde. Det er naturligt, at det har skabt fart i handelen med Vestervig Kloster, idet Peder Nielsen overtog godset i 1699 med al dens gæld - dog ikke den personlige. Cornelia Bichers har kun været tilfreds med at kunne trække tiden ud, indtil handelen var i orden. Da hun i 1699 blev opsøgt af rettens folk, som skal gøre udlæg i hendes bo, fandt de intet af værdi, og da hendes husvært, Engelert Wesken, desuden fremhævede, at Cornelia Bichers skyldte ham ét års husleje, turde det være rettens folk berigtigelse nok. Værten nedlagde iøvrigt fordring på ”de ringe midler, der i boet forefandtes”. Dog reservede Gebhart Lübken fuldmægtig, Chr. Olufsen, Næstved, sin ret, ”om han noget i fremtiden kunne opsøge denne fordring at fornøje med”.

Chr. Olufsen tænkte her på kirketienende ved Snedsted, Haring og Stagstrup, og i den anledning fremlægges der d. 20. juni 1699 en arrest på disse, så beløbene årligt kunne komme hans klient tilgode. Landsretsdommen fra 10. decbr. 1698 havde anvist den vej, men da der var gjort indførsel i Haring og Stagstrup kirketienende før, er denne udvej ikke farbar, forkynder herredsfogeden, Villads Poulsen på Koustrup. Men dette var ikke tilfældet med Snedsted kirketienende, hvorfor han forkynder arrest på denne ”med alt hvad ved den og disse kirker fru Cornelia Bichers kan tilhøre og denne arrest på tilbørlige steder ved tvende dannemænd at lade forkynde og efter loven forfølge” (20. juni 1699).

Sagen går nu til Højesteret, og der foreligger følgende stævning: Vi Christian den 5. af Guds nåde gøre vitterligt, at for os allerunderdanigst har ladet berette os elskelige fru Cornelia Bichers afgangne Irgens von Westerwigs efterleverske, hvorledes hun skal være forårsaget for os udi vor Højesteret at lade indstævne en dom, som os elskelige

Christopher Bartholin til Kås, vor justitsråd og cancelliråd så og dommer i vort land Nørrejylland, tilligemed afgangne landsdommer Christian Cassius d. 10. decbr. 1698 på Viborg landsting imellem hende på den ene side og Gebhart Lübken af vor stad Hamborg på den anden, samt rådmand i vor købstad Næstved som fuldmægtig, Christen Olufsen, gældsfordring angående, skal have kendt og afsagt uden nogen lovlig advarsel eller stævning til hende eller for hende på hendes bopæl i den provins, hvor hun stedse på tredje år og ellers mest af hendes tid virkelig skal have boet og holdt dug og disk, og det uden hjemtingsdom på fordringen, dog derfor var hverken obligation eller pant, så skal landsdommerne i steden for at rejse eller fælde hjemtingsdommen efter loven 1 - 5 - 20 have tildømt hende trede af hendes mands anno 1672 udgivne og 27 år gamle veksler skadesløs at indfri, og enddog noget derpå er betalt, så skal de alligevel ikke være nævnet i dommen, summens storhed enten ialt, eller dele af det. Thi vil hun allerunderdanigst formode, at få samme dom tilsidesat og hjemtingsdommen d. 14. novbr. 1698 ved magt kendt og vedkommende tilrettesat samt for omkostninger at nyde erstatning og ved fuldmægtig her i Højesteret forklare.

Thi byde og befale vi dig, landsdommer Bartholin og afgangne Chr. Cassius hans efterladte enke og arvinger, at I rette eders lejlighed efter herom at møde for os i vores alm. Højesteret, og ligeledes dig, Morten Christensen, birkefoged til Westerwig birketing, og dig, rådmand Christen Olufsen, tillige med din principal, Gebhart Lübken, til det lovstridige forhold og umanerlige proces at svare o.s.v.

Givet på vort slot i Kiøbenhavn d. 6. juli 1699.
Christian Rex.

Birkefogeden i Vestervig, Chr. Christensen Binderup af Øster Ulsted, mødte på Peder Niensens vegne og fremlagde i retten et skrevet indlæg fra denne om de gældsbeviser, som man søger arrest for ”i de mig lovlig tilhørende jordegods, kirketienender og kirkegods i adskillige sogne i Thy”. Peder Nielsen skulle bevise sin ret til bemeldte tienender - det er den 20. juni 1699 - men han fik sagen udsat i 6 uger, mens han fik sine papirer i orden, og den 30. juni er den seneste tilførsel sket i Haring- Stagstrup kirketienende, som det viser sig, da dokumenterne blev fremlagt.

Den 20. juni var også Oluf Drejer fra Gammelbygaard til stede - han førte sagen for fru Cornelia Bichers. Han bemærkede, at fru Cornelia ikke ejede skillings værdi i bemeldte kirketienender, men at de ved lovlig indførsel er hende fratagne og til Peder Nielsen i gæld udlagt. Skulle Jac. Blochsgaard ville vedbinde sig at arrestere Peder Niensens gods, får han sagen derom med Peder Nielsen at udføre og hans gods anden lovlig arrest pålægge, såsom sligt ikke fru Cornelia Bichers i ringeste måder vedkommer.

Der gik mere end 6 uger - til den 14. sept., da Jacob Blochsgaard igen mødte i Højesteret og på Gebhart Lübken vegne begærede dom over arresten af foranstående kirketienender. Nu var beløbet endelig opgjort til 13.664 mark lybsk, og indlægget former sig som en understregning af landsretsdommen, men så let gik det ikke.

Højesteret indleder med at spørge, om der findes noget bevis for, at Snedsted kirketienende skulle tilhøre fru Cornelia Bichers, eller om der var nogle domme over

Peder Nielsen på Vestervig for gæld, at han Gebhart Lübken noget skyldig er. Hertil svarede Jac. Blochsgaard, at han ikke videre havde at fremskaffe.

Herefter kunne dommen fremlægges, og den lød som følger:

Eftersom ingen højesteretsstævning for mig fremlægges, ej heller nogen dom eller nogen revers på eller af Peder Nielsen udgiven, at han, Gebhart Lübken af Hamborg, noget skyldig er, ej heller, at Snedsted kirke fru Cornelia Bichers tilhør, tør jeg ej understå mig at kende arresten på hans kgl. Majestæts kirke ved magt, ej heller på det, som Peder Nielsen har ved indførsel bekommet, som er Stagstrup og Harring kirker og ej noget ved de begærte kirker velbyrdige fru Bichers tilkommer, bør den begyndte arrest magtesløs at være”.

I 1702 forklarede assessor Peder Mollerup i herredsretten, at fru Bichers de sidste par års tid ikke har ejet andet jordegods i Thyland end Niels Olufsens øde gård i Lyngs, siden det øvrige ejendes i sogne og hovedgård blev ved indførsel behæftet af Peder Mollerup.

Her er to ting at lægge mærke til, nemlig at Peder Nielsen nu kalder sig Mollerup (fra sin hjemstav) og benævner sig assessor. En stilling han havde købt sig til. Det kunne man dengang, og det gav anseelse. Desuden var fru Cornelia Bichers helt ribbet for alt jordegods i Thy. Overtagelsen har sikkert fundet sted i 1699.

Sådan endte de dramatiske år i Vestervig. Som forvalter på herregården under den sidste lensmand, hjemførte Joachim Irgens i 1656 sin hollandske brud - 27 år gammel - af fornem slægt. Faderen var dr. Andreas Bichers, rådmand i Amsterdam og meget formuende. Joachim Irgens var 45 år og et stort handelstalent. Han lånte kronen store pengebeløb, især under svenskekrigene, så han måtte betales med gods: Vestervig, Gjorslev, Kobberværket i Rørås og meget mere. Cornelia Bichers følte sig som den fødte herskerinde, og ved de mange fester, som Irgens-familien foranstaltede, var hun rigtig i sit es, hvilket fremgår af en beretning, f.eks., da prins Christian (senere Chr. 5) besøgte dem i Irgensdal - et lystslot udenfor Amsterdam. Ligeledes ejede de en prægtig villa på Christianshavn, hvor festlighederne i anledning af, at Irgens i 1674 blev adlet von Westerwig, blev fejret. Året efter døde han, og derefter væltede ulykkerne ind over Cornelia Bichers, og det er vanskeligt at afgøre, om hun selv havde været med til at skabe dem. Der var taget alt for store lån, og ikke engang renterne kunne bestrides. Hun havde en enorm gæld, og der kom store sorger. I løbet af nogle år mistede hun alle sine seks sønner og da den sidste døde i 1698, var hun parat til at sælge. Kobberminerne i Rørås gav underskud - man har en beretning om, at Cornelia Bichers optrådte helt modigt, da arbejderne gik løs på Irgens for at få deres tilgodehavende. Landbruget var inde i en krise, så det slet ikke var en fordel at have jord, idet afgifterne stadig skulle betales, hvorved der opstod en mængde øde gårde. Alt gods måtte sælges, og tilbage havde hun kun Vestervig Kloster med tilhørende fæstegods, ialt 882 tdr. hartkorn. Resten var overgivet til kronen på grund af gældsfordringer på ialt 189.000 rigsd. En revisionskommission havde gransket i de gamle skøder og fundet ud af, at Irgens havde fået for meget for de beløb, som han forstrakte kronen med. Desuden krævede de rentepenge udbetalt.

Dette fik Cornelia Bichers til at antage Peder Nielsen til sin forvalter. Han var også meget dygtig, og hun har vel tænkt sig, at han kunne rette økonomien sådan op, at sønnen - den sidstlevende - Gerhard Irgens kunne overtage godset. Men det skulle gå helt anderledes. I samme grad som godsets økonomi rettedes op, forstrakte han fru Cornelia med lån, fordi skyldnerne trængte sig på, hvorved hun gik sin egen undergang i møde.

Det viser sig, at der findes en lang række opgørelser, skrivelser og breve mellem Rentekammeret og Cornelia Bichers. Af dem kan man se, at hun følte sig forudrettet ved den behandling, hun havde fået af revisionskommissionen. Gang på gang indsendte hun klage med påvisning af fejl ved udregningen, og i flere tilfælde må man give hende ret. Der er opstillet to kolonner i Rentekammerets efterbehandlingsregnskab. Den venstre indeholder Cornelia Bichers krav, og den højre modkravet fra Rentekammerets side. Udredningerne stod på indtil 1707, da hun nærmede sig 80, men hun var ubøjelig, og sandelig om ikke det endte med en sejr for fru Cornelia. Rentekammeret måtte indrømme, at hun havde 9000 rdl. til gode, og de skulle udbetales hende med 900 rdl. om året, så længe hun levede. Vi kender ikke hendes dødsår, men mange år blev det sikkert ikke til. Af hendes breve fremgår det iøvrigt, at hun aldrig lærte at skrive dansk. Hun benytter sig hele tiden af sit hollandske modersmål.

Man kunne vente, at Peder Nielsen Mollerup var nævnt i disse dokumenter, men det er ikke tilfældet. Der har åbenbart været skarpt afstukne linjer.

Så står hun der - ribbet for alt - og kan faktisk kun klare sig ved venners hjælp. Disse venner bearbejder Peder Mollerup - hvem ved hvordan, men fakta er, at Mollerup hvert år afgiver 400 rigsdaler til Cornelia Bichers underhold, så længe hun lever. Forøvrigt var den gamle dame nu 76 år, så Mollerup vidste, hvad han gjorde. Det er nok en nærliggende mulighed, at hendes venner har tvunget ham til forliget, idet de sikkert har truet med sagsanlæg. Dog blev aftalen nedfældet i en kontraktrevs sålydende:

Cornelia Bichers og Peder Nielsen Mollerup, kgl. Maj. Cammer-Assessor kendes og hermed gøre vitterligt, at som næstleden år nogen fortrydelse og uenighed imellem os har begyndt og været nogle forstrandsrettigheder udi Agger sogn, og der indkomne vrag, hvilket jeg, Cornelia Bichers formener under min strandforpagtning fra rentekammeret burde høre, og assessor P. Nielsen formedelst bekomme privilegier sig har antaget, desligeste nogle kirker og tiender med tilhørende, som Peder Nielsen har søgt indførsel udi for nogle sig tilhandlede obligationer og på videre betaling hos mig gjort præntention.

Så er vi nu formedelst adskillige gode venners imellemhandling, om alt os til dato imellem værende, blevet hinanden forligte og forenede. Thi forbinder vi os hermed og belover, at alt hvis hidtil passeret er, skal aldeles være ophævet, død og magtesløs, så skal ingen af os enten skrive eller tale noget til den andens skade eller værste. Så i henseende til forskrevne og til en taknemmeligheds erkendelse for den af velædle, fru Cornelia Bichers mod mig forhen beviste høflighed og bevågenhed, belover jeg, Peder Nielsen Mollerup, at give bemeldte frue årlig hendes livstid den summa 400 rigsd., som jeg forpligter min hustru, børn og arvinger - en for

alle og alle for en - rigtig at betale 200 rigsd. hver 11. juni og 11. decbr. - første gang den 11. juni 1705 (ikke så vanskeligt at love, da fru en var i sit 77. år. Kontrakten slutter med, at summens betaling ophører ved Cornelia Bichers dødelige afgang, ligesom det forlanges, at kontrakten med begge underskrifter befinder sig hos kasserer ved det vestindiske kompagni, Wolf Sigmundt Cassius og *ikke* i fru Bichers gemmer!

Hermed slutter et af de sidste kapitler mellem disse to. Hvorledes forholdet iøvrigt har været imellem dem, kan ret tydeligt læses mellem linierne. Fru Cornelia Bichers har sikkert følt, at hun er blevet narret af Peder Nielsen - gennem hans større indsigt og drevne facon over for retsvæsenet. Så hun har beklaget sig til sine venner, der har bearbejdet Mollerup, for at han skulle råde bod på sin tiltagne ret. Måske har hun været så langt ude i fattigdom, at hun måtte sælge ud af sine smykker og ejendele. Dette har således medført, at Mollerup ikke har turdet holde igen længere, men for at få ro (i sin samvittighed?) har han udfærdiget ovennævnte kontrakt med et efter tiden rundeligt beløb i årlig pension. Hvis man kan udregne beløbet ud fra kornprisen dengang og nu, hvor 1 tønne byg ansattes til 1 rigsd., så vil det sige, at fru Cornelia modtog ca. 20.000 kroner i pension (erstatning!).

I P. L. Halds skildring af Joachim Irgens (Hist. årb. 1929, s. 535) fremgår det, at det ikke vides, hvor Cornelia Bichers blev begravet, men det skete i Vestervig kirke. Da familiegravstedet i tårnrummet blev åbnet ved restaureringen 1919-21, fandt man kisterne med Joachim Irgens, Cornelia Bichers og Gerhard Irgens navnetræk. Pladerne, som var anbragt på kisterne, er bevaret og ophængt i kirken. Medens der er mindeord for faderen og sønnen - det har fru Cornelia sørget for - kunne Mollerup ikke engang ofre hende en bemærkning om dødsår eller dødsdag. Ved gravkapellets sløjfning blev Irgens-slægten og Mollerup-familien ført sammen i en fællesgrav på kirkegården - ved kirkens port.

Det eneste synlige minde, vi i dag har om fru Cornelia Bichers, er som nævnt den prægtige lysekroner, der hænger ud for prædikestolen i Vestervig kirke, og hvor hun har ladet indgravere nogle vers, hvoraf skal citeres følgende:

*Dend Liussens Herre som til Liusset mig kalte
oc til sin Arve-deel i Liusset mig udvalte
Til hannem oc hans Lov jeg dette Lius opretted,
som Krone i hans Huus til Prydelse indsetted.
Gud, lad hans Naadis Lius for mig så liusse her,
at jeg hans Ansights Lius maa se i Glæde der.*

(Kilde: Historisk Årbog for Thisted amt 1969, side 211-223).